

Etendus ajast, mida vähesed julgevad torkida. Teatrikommentaar.

Lauri Lagle rebib oma viimases Von Krahlis tehtud lavastuses vaataja meid ühiskonnas ümbritsevatest heietustest otse meie aega, kaasaegsete keskele. Seda teemat julgevad vähesed lavastajad torkida, sest kardetavasti meie aeg ärritab publikut. Et see lavastus on pooli vaimustanud ja pooli häirinud, on seega ootuspärane.

Lauri Lagle viimase lavastuse pealkiri **“Ainult jõed voolavad vabalt”** on kaugel tõest. Ainult kolmandik maailma jõgedest voolab vabalt. Ja see number kahaneb tempokalt. Laglet huvitavad muidugi inimesed rohkem kui statistika või jõed ja ta on vaeva näinud, et leida need, kes voolaks vabalt, kelle teel ei ole halvasti ehitatud tammi, maanteid, keda ahned põllumehed lihtsalt veest kuivaks pole väänanud. Tema ainus probleem on, et niisugusi inimesi on alles veel hulga vähem kui kolmandik, vaid mõned üksikud voolavad vabalt.

Kui tavaliselt köidab publikut teatris see, mis toimub lava peal, siis “Ainult jõed voolavad vabalt” puhul on alustuseks kõige muljetavaldavam lava ise. Lavastuse kunstnik on **Arthur Arula**, kes oli aastal 2019 kunstniku kategoorias Eesti teatri aastaauhinna laureaat, oli nomineeritud ka aasta hiljem ja julgen ennustada, et nomineeritakse jälle. Ta tundubki tegelevat ainult ideedega, mis esmapilgul näivad teostamatud või vähemalt pööraselt keerulised. Seekord on ta üles ehitanud terve väikse maailma, ühe kodu ühes elutoa, magamistoa, köögi ja roosa vannitoaga. Sisustustrendid võivad olla universaalsed, aga miski ütleb, et see on kodu siin kusagil meie lähedal. Ja meie ajas, Arula ajaks kui näpuga järke trendiennustajate raporteis – või on asi lihtsalt selles, et ta elab iga ihurakuga meie ajas ning tunneb sama, mida inimesed saalis.

Meie kodusid – ja ka lavakujundusi, nagu just tõestatud sai – mõjutavad kõik nähtused, mis mängivad inimeste emotsioonidega. Sõda, energiakriis, pandeemia, kliimakatastroofid, isegi Brexit on raputanud meie elementaarset turvatunnet. Kõige selle tulemusena on inimesed hakanud ka kodus oma väärtushinnanguid ümber mõtlema ning tänavustel disaini- ja sisustusmessidel, mis peegeldavad päris täpselt hetkel ihaldusväärset keskkonda, on avanenud just selline pilt nagu Arula loodud laval: soojus, hubasus, individuaalsete detailide üleküllus, palju taimi, juba tuttavalt turvalise eelistamine, vanale mööblile uue elu andmine. Värvid on muutunud mahedamaks, enam ei näe mustvalgeid kontraste ega naiivselt rõõmsaid kommitoone. Juba tühi lava enne etenduse algust räägib meile nii palju me ajast ja unistustest.

Aga märkimist ei vääri ainult visuaalne pool. Kui lava täitub näitlejatega, saab sellest ruum, kus kõik end hästi tunnevad. On lihtne luua ruum, olgu siis elus või laval, kuhu inimesed kogunevad lihtsalt teleka ette diivanile või söögilaua ümber. Kui seda ruumi aga päriselt kasutatakse, on juba pööraselt keeruline needapid ruutmeetrid tööle saada, et kõigile jääks neile vajalikud liikumisteed, et nad leiaks üles oma kümmed individuaalsed detailid, mida järgneva kahe tunni jooksul vajavad.

Ja need järgmised kaks tundi... Minust märksa laiemas silmaringiga sõbrad otsisid kohe pärast etendust välja telefonid, et näidata Islandi kunstniku **Ragnar Kjartanssoni** kümne aasta tagusel suvel loodud videoinstallatsiooni “The Visitors”, mis on tund aega muusikat, suitsetamist, eufooriat ja maailmavalu. Idee – kamp inimesi tegemas ühes majas muusikat – on täpselt sama, aga ilmselt on maailma ajalugu varemgi näinud bände, mis pole proove tegema taandatud garaaži, vaid võinud vallutada terve maja.

Mis mind hiljem hämmastas, kui olin ka “The Visitorsi” ära vaadanud (ja mida Lagle kindlasti näinud on, kuivõrd seda on juba jõutud korduvalt nimetada sajandi parimaks kunstiteoseks), ei olnud nende kahe töö sarnasus, vaid erinevus. Kui Kjartanssoni teos on ekstsentriline, parimas mõttes pöörane majapidu, mis lõpeb eufooria tipus olles – juba läbi? küsivad ilmselt paljud lõpus lummusest ärgates –, siis Lagle hullumeelne majapidu aina kestab ja kestab.

Võib-olla nõuab meie küüniline aeg sellist vastupidavust, mida “Ainult jõed voolavad vabalt” meile näitab.

Vastupidavust absoluutselt kõige suhtes. Kui varem võis öelda “ma armastan sind” üks kord ja sellest piisas, siis nüüd peab seda ütleva vähemalt sada korda, enne kui keegi sind usub. Võib-olla seetõttu puudutas selles müras kõige rohkem **Marika Vaariku** “Einmal”, sest Vaarik vajab väga vähe sõnu ja vaid paari minutit, et end arusaadavaks teha, meelde jääda ja usutavalt kõlada juba esimesel korral.

On olnud kuulda, et paljud vaatajad olid “Ainult jõed voolavad vabalt” vaadates šokis. Mina ilmselt olin, sest – loodetavasti tingituna üksnes minu ebaõnnestunud valikutest sel suvel –, kontrast Eesti suveteatri ja “sisehooaja” alguse vahel ei oleks saanud olla järsem. Olin istunud mõisahoonetes, jälgides süveneva ükskõiksusega Teise maailmasõja lõpus või varemgi hargnevaid lugusid meestest ja eelkõige naistest, kelle valikute, probleemide ning röömudega ma suhestuda ei osanud ega tundnud vajadustki. Istunud pärapõrgus männikus ja näinud seal elustuvat nõukaajal kirjutatud lugu sellest, kui kohutavalt raske oli elu Eesti Vabariigis. Tolle etenduse lõpus, kui Teine maailmasõda oli lõpusirgel ja nõukogude väed Eestis, kõlasid lavastuse kõige helgemad ja

lootusrikkamad noodid ning publik aplodeeris seistes. Mulle jäid kaueks eelmise sajandi maailma tegelaste kannatused ja mulle jäi veel arusaamatumaks publiku rõõm.

Lauri Lagle rebis mind, ja ilmselt mitte ainult mind, meid ümbritsevatest heietustest meie aega, kaasaegsete keskele. Seda teemat julgevad vähesed lavastajad torkida, sest kardetavasti meie aeg ärritab publikut. Et see lavastus on pooli vaimustanud ja pooli häirinud, on seega ootuspärane.